Tilburg University

Mededinging en de man-vrouw verhouding

van Damme, Eric

Published in:
Markt en Mededinging

DOI:
[10.5553/MenM/138762362018021005001](https://doi.org/10.5553/MenM/138762362018021005001)

Publication date:
2018

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
van Damme, E. (2018). Mededinging en de man-vrouw verhouding. *Markt en Mededinging*, 2018(5), 181-183.
<https://doi.org/10.5553/MenM/138762362018021005001>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Mededinging en de man-vrouwverhouding

Eric van Damme*

‘Als je niet scoort, kun je niet winnen’, zegt een levenswijsheid van Johan Cruijff. Het is niet helemaal juist (want soms wordt in eigen doel gescoord), maar vast staat wel dat je, om te winnen, in ieder geval mee moet doen. Hoewel van vrouwen gezegd wordt dat ze beter autorijden dan mannen, zal echter ook dit jaar weer een man wereldkampioen in de Formule 1 worden. Sinds 1969 zijn 81 Nobelprijzen in de economie toegekend; slechts één keer viel een vrouw deze eer te beurt. De echte Nobelprijzen worden al sinds 1901 uitgereikt. Ondertussen zijn er 935 winnaars, maar slechts 51 (5,5 procent) van het vrouwelijke geslacht. Zijn er zo weinig vrouwen onder de winnaars omdat zo weinig vrouwen meedoen? Waarom zou dat dan zo zijn? En is er een relatie met het feit dat het percentage vrouwen in de raad van bestuur van grote vennootschappen in Nederland nog steeds slechts rond de 10 procent ligt?¹

Dit blad heet *Markt & Mededinging*. Volgens *Wikipedia* is mededinging, of concurrentie, de strijd tussen verschillende partijen om een doel te bereiken dat naar zijn aard slechts voor weinigen is weggelegd. Traditioneel is strijden, zeker in zijn extreme vorm van oorlog, een mannelijke aangelegenheid. Dat is economisch-biologisch ook rationeel. De verhouding tussen zaad- en eicellen is behoorlijk scheef en als groep die naar overleving streeft, kun je mannen dus wat makkelijker missen. Gezien door de bril van een (evolutie)bioloog zijn vrouwen schaarser en bijgevolg object van intensere concurrentie.²

Maar concurrentie is niet alleen de biologische *survival of the fittest*, of de fysieke of sportieve strijd om winst en verlies, het is ook een mechanisme waarop onze moderne westerse samenleving voor een groot deel gebaseerd is. We concurreren allen dagelijks in verschillende arena's, en vooral ook op de arbeidsmarkt. Om een promotie in de wacht te slepen moet je het beter doen dan anderen. Hoe hoger op de ladder, hoe schaarser het aantal posities. Steeds opnieuw moet je concurreren om een stapje hoger te komen. Veelal geldt dat, hoe hoger je komt, hoe minder vrouwen je ziet. In de OECD-landen wordt slechts 20 procent van de bestuursfuncties in het bedrijfsleven door vrouwen bezet.³ We spreken over een glazen plafond en een *leaking pipeline* en discussiëren regelmatig over de vraag of we niet iets moeten doen aan die scheve verhouding op de arbeidsmarkt. Opmerkelijk is dat we in Nederland ver beneden het OECD-gemiddelde zitten. De ‘Bedrijvenmonitor Topvrouwen 2017’ constateert dat het niet opschiet en dat het streefcijfer van 30 procent voorlopig niet gehaald zal worden. De Commissie Monitoring adviseert daarom het streefcijfer te vervangen door een afdwingbaar quotum van 30 procent.⁴

Economen willen vooral eerst begrijpen waardoor iets veroorzaakt wordt alvorens met suggesties voor oplossingen te komen. Sinds ongeveer een decennium onderzoeken zij een mogelijke verklaring voor de *gender inequality* die in het beleid nog relatief weinig aandacht gekregen heeft. Hoewel andere mogelijke oorzaken zeker niet uitgesloten worden, onderzoeken zij de hypothese dat de scheve verdeling mede komt doordat we onze westerse samenleving op een mannelijk ordeningsprincipe gebaseerd hebben. Beginnend met een stimulerend artikel van twee vrouwelijke economen in 2007 is er ondertussen een brede stroom aan onderzoek die laat

181

* Prof. dr. E. van Damme is verbonden aan Tilburg University en aan het onderzoeksinstituut Tilec aldaar.

1. Kamerbrief over het aandeel vrouwen aan de top van het bedrijfsleven, 6 maart 2018, www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/03/06/kamerbrief-over-het-aandeel-vrouwen-aan-de-top-van-het-bedrijfsleven.

2. Jan van Hooft, *De mens, een primate net zo 'eigenaardig' als de andere primaten*, NWO/Huygenslezing, 2002.

3. <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=54753>

4. *Een beetje beter, maar nog lang niet voldoende* (Bedrijvenmonitor Topvrouwen 2017), Bijlage bij de in voetnoot 1 genoemde Kamerbrief.

zien dat een bevestigend antwoord niet uitgesloten kan worden.⁵ Mededinging is niet geslachtsneutraal. Vrouwen omarmen concurrentie minder enthousiast dan mannen.

De twee vrouwen, Muriel Niederle en Lise Vesterlund, deden een simpel experiment. Aan proefpersonen wordt gevraagd gedurende een aantal minuten rekensommetjes te maken. In het eerste deel werk je individueel en krijg je \$ 0,50 voor elke opgave die je goed beantwoordt. In het tweede deel werk je in een groep van vier. Je krijgt nu \$ 2 voor elke opgave die je goed hebt, maar alleen als jij de beste van de groep bent. In het derde deel maak je nog steeds hetzelfde soort sommetjes, maar je mag kiezen hoe je betaald zult worden: op basis van je individuele prestatie (als in deel 1) of op basis van concurrentie, als in deel 2.

Mannen en vrouwen zijn ongeveer even goed in het maken van sommetjes. Echter, in het derde deel van het experiment maken ze significant verschillende keuzes: in het experiment van Niederle en Vesterlund kiest 73 procent van de jongens voor concurrentie terwijl slechts 35 procent van de meisjes dat doet. Interessant is dat het verschil blijft bestaan als gecorrigeerd wordt voor rekenvaardigheid: een meisje met een 9 voor rekenen kiest veel minder vaak voor concurrentie dan een jongen met dat cijfer. Het experiment is sindsdien wereldwijd vele malen herhaald, ook met andere taken. De exacte percentages hangen af van waar het experiment gedaan wordt en van hoeveel betaald wordt, maar gemiddeld is het percentage jongens dat voor concurrentie kiest minstens het dubbele van het percentage meisjes. Bijvoorbeeld in een Nederlands experiment dat op middelbare scholen in Amsterdam werd uitgevoerd, koos de helft van de jongens voor concurrentie, maar slechts een kwart van de meisjes.⁶ Ook de taak zelf speelt een rol, maar zelfs als het om taalvaardigheid gaat, waar meisjes beter in zijn en wat ze liever doen, kiezen jongens vaker voor concurrentie.

Diverse factoren veroorzaken het verschil. Wat een rol speelt, is dat concurrentie risicovol is en vrouwen in het algemeen meer risicoavers zijn. Verder is belangrijk dat meer mannen hun rekenvaardigheden overschatten. Ze denken dat ze zullen winnen, maar maken de verkeerde keuze. Anderzijds onderschatten vrouwen hun capaciteiten, ze hebben minder zelfvertrouwen. Mannen worden ook sterker door concurrentie geprikkeld dan vrouwen. Zij gaan zich extra inspannen om anderen te verslaan, terwijl vrouwen meer gericht zijn op de eigen prestatie.

Maar deze factoren kunnen het verschil in deelname niet volledig verklaren. Er zijn te veel vrouwen die behendig in de taak zijn, en die de wedstrijd dus zouden winnen, maar die eenvoudigweg de concurrentie niet

aangaan. Een derde, belangrijke, verklarende factor is dat vrouwen in het algemeen niet zo van concurrentie gecharmeerd zijn. Vrouwen schrikken terug (*shy away*) voor concurrentie, ze zijn in ieder geval minder enthousiast om aan een competitie deel te nemen. Let wel, dat wil niet zeggen dat vrouwen minder gemotiveerd zijn, of minder productief, of dat ze minder op winnen gericht zijn, op het moment dat ze meedoen. Het begrip 'competitiviteit' is multidimensionaal; het experiment zegt alleen iets over het verschil in deelname aan competitieve procedures.

Economen zien keuze als resultaat van preferenties ('je doet wat je wilt, gegeven de randvoorwaarden') en schrijven het verschil in keuze mede toe aan het verschil in preferenties tussen mannen en vrouwen. Die preferentieverschillen zijn ondertussen vrij goed gedocumenteerd, zijn opvallend stabiel, en gerelateerd aan verschillen in economische uitkomsten.⁷ Vrouwen zijn significant meer risicomijdend, zijn iets minder geduldig, en zijn ook meer prosociaal dan mannen. De vrouwelijke 'wedstrijdschuwheid' zou aan dit laatste gerelateerd kunnen zijn; waar winnaars zijn, zijn er immers ook verliezers.

Wat is het belang van de reeks experimenten die deze concurrentieschuwheid van vrouwen heeft laten zien? Vooral dat het ons aan het denken kan zetten over een basisprincipe waarmee we onze maatschappij hebben vormgegeven. Waar we normaal gesproken concurrentie als oplossing voor problemen zien, zien we hier mededinging als een mogelijke medeoorzaak. De reeks illustreert mechanismes met algemener geldigheid. Dat mannen minder risicoavers zijn en meer aan zelfoverschatting leiden dan vrouwen geldt algemener. Dat verklaart ook waarom mannen onder de ondernemers oververtegenwoordigd zijn; in Nederland is slechts een derde van de ondernemers vrouw.

Het verschil in de houding ten opzichte van concurrentie tussen de geslachten geldt ook algemener en is maatschappelijk relevant. Bij gelijke geschiktheid van mannen en vrouwen worden, als vrouwen terugschrikken voor concurrentie, de hogere posities in de samenleving niet met de beste mensen ingevuld als deze via competitie vergeven worden. Dat is sociaal niet wenselijk. Dit geldt des te meer voor die posities waarvoor vrouwen, gemiddeld gezien, geschikter zijn.

Dit roept de vraag op of de vrouwelijke concurrentieschuwheid een gegeven is, of beïnvloedbaar. Een recent Duits experiment suggereert het laatste.⁸ Vóór het experiment kregen de proefpersonen een korte film te zien en in een van de mogelijke films vertelde Serena Wil-

5. M. Niederle en L. Vesterlund, 'Do women shy away from competition? Do men compete too much?', *Quarterly Journal of Economics* 2007, nr. 3, p. 1067-1101. Het artikel is ondertussen bijna 2300 keer geciteerd.

6. T. Buser, M. Niederle en H. Oosterbeek, 'Gender, competitiveness and career choices', *Quarterly Journal of Economics* 2014, nr. 3, p. 1409-1447.

7. Zie bijvoorbeeld R. Croson en U. Gneezy, 'Gender differences in preferences', *Journal of Economic Literature* 2009, nr. 2, p. 1-27; A. Falk e.a., 'Global evidence on economic preferences', *Quarterly Journal of Economics* 2018, nr. 4, p. 1645-1692; en A. Falk en J. Hermle, 'Relationship of gender differences in preferences to economic development and gender equality', *Science* 19 oktober 2018, nr. 6412, DOI: 10.1126/science.aas9899, <http://science.sciencemag.org/content/362/6412/eaas9899>.

8. K. Meier, A. Niessen-Ruenzi en S. Ruenzi, 'The impact of role models on women's self-selection in competitive environments', Discussion Paper, Universiteit Mannheim, februari 2018.

liams over al het goeds dat de tennissport en concurrentie haar gebracht hadden. Meisjes die deze film gezien hadden, kozen veel vaker voor concurrentie dan andere meisjes, terwijl andere films (neutrale of een vergelijkbare met Roger Federer) geen effect hadden. De boodschap is dat rolmodellen tot duidelijke gedragsverandering kunnen leiden. Naar verluidt zien Nederlandse tennisclubs op dit moment al een Kiki Bertens-effect. Zelfs in de wereld van de Formule 1 zit beweging.⁹ Als we meer vrouwen als Nancy McKinstry aan de top zouden hebben, zouden meer vrouwen automatisch in hun voetspoor volgen. In dit opzicht mag dus ook verwacht worden dat Margarethe Vestager een langetermijninvloed op het terrein van het mededingingsbeleid zal hebben.

In dit nummer van *Markt & Mededinging* komen diverse aspecten van mededinging, in brede zin, aan de orde. Met één artikel, twee columns en vier annotaties kan van een goed gevuld nummer gesproken worden. Marcel Canoy en Kees Hellingman bespreken de ordering van de arbeidsmarkt, met een focus op de onderkant daarvan, de *gig-economy*, die mede dankzij online platforms steeds verder tot ontwikkeling komt. Zij maken zich zorgen over sociale dumping en pleiten voor het invoeren van minimumtarieven voor zelfstandigen. Ook in de twee columns komen grote vraagstukken aan de orde. Tom Ottervanger bespreekt de supranationale mededingingsautoriteit van de Oost-Afrikaanse Gemeenschap die sinds april 2018, na een zeer lange aanloopperiode, actief is. Hij betoogt dat, hoewel de kern van het mededingingsrecht overal hetzelfde is, *fine tuning* van de toepassing daarvan aan de lokale omstandigheden gewenst is en hij vraagt zich af of de splinternieuwe autoriteit met kracht van zich zal doen spreken en een steentje zal kunnen bijdragen aan de economische ontwikkeling. Weijer Verloren van Themaat bewerkte zijn openingsvoordracht van het (alweer) 16^e Mededingingscongres tot een column. Hij vraagt zich af welke belangrijke lessen nu eigenlijk uit de kredietcrisis getrokken kunnen worden en bespreekt in dat kader het (nogal diverse) neoliberale gedachtegoed. Onderdeel van dat gedachtegoed, zo stelt Weijer, is een krachtige en onafhankelijke mededingingsautoriteit, een hoeksteen waaraan niet getornd zou moeten worden. Terzijde merk ik hier op dat de stijl van toezicht (en dan met name die van onze ACM) aan de orde kwam tijdens de voordracht van Mark van der Woude tijdens dat congres en dat dit meteen tot Kamervragen van PvdA'er Moorlag over de geloofwaardigheid van de ACM leidde.¹⁰ Natuurlijk wordt ook het mededingingsrecht in enge zin niet vergeten; dit komt in vier annotaties aan de orde. Twee daarvan gaan over recente arresten van het Europese Hof van Justitie over misbruikzaken, *AKKA/LAA* over onbillijke tarieven en *MEO* over discriminatie.

Stijn de Jong bespreekt het arrest van het Hof van Justitie in de *gun jumping* zaak *Ernst & Young*. Het nummer wordt afgesloten met een bespreking van Felix Roscam Abbing van de beschikking van de Europese Commissie van december 2017 waarin de vraag centraal staat of de internationale schaatsunie, de ISU, de bij haar aangesloten sporters mag verbieden om deel te nemen aan wedstrijden die niet onder haar vlag georganiseerd worden. Daarmee zijn we dus in feite weer terug bij meer algemene vraagstukken van marktordering. De redactie wenst de lezer veel leesgenot en inspiratie toe.

9. 'Rolmodel als vrouw in machowereld', *NRC Handelsblad* 1 november 2018.

10. Zie www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/10/17/beantwoording-kamervragen-over-geloofwaardigheid-acm en www.congresmededingingsrecht.nl/public/presentaties-2018/opening_m_vd_woude.pdf.